

ŽELJKO KARAS*

Sudska praksa o policijskom postupanju: Prilog definiciji ispitivanja osumnjičenika

1. SAMOINICIJATIVNO DAVANJE IZJAVA POLICIJI

... svjedoci B. i S. iskazivali su samo o činjenici samoprijavlivanja (okrivljenik je došao u policijsku stanicu i prijavio se u vezi "slučaja R." i rekao da ga je on ubio). Ta činjenica vremenski i pojmovno ne spada u informativni razgovor osumnjičenika s ovlaštenom službenom osobom unutarnjih poslova (...) nego tom razgovoru prethodi, ona mu je (u konkretnom slučaju) samo povod, ona je izraz aktivnosti osumnjičenika, a ne tog državnog organa. Uz navedeno, potonje dvoje svjedoka (B. bila je na porti, a S. voditelj operativnog dežurstva u policijskoj stanici) nisu ni nastupili kao ovlaštene osobe u informativnom razgovoru.

Međutim, J. je s okrivljenikom obavila informativni razgovor o činjenicama vezanim za predmetna krivična djela i počinitelja, i to u svojstvu ovlaštene osobe unutarnjih poslova, a istom razgovoru prisustvovao je i E., rukovoditelj službe za suzbijanje općeg kriminaliteta. Oba potonja svjedoka su iskazivala i o činjenici kako je izgledao i djelovao okrivljenik, dakle o dokazno važnim činjenicama koje sadržajno ne spadaju u sam informativni razgovor i u tom dijelu ne radi se o tzv. "nedozvoljenom dokazivanju". Pri tome svjedokinja J. drugo preko toga, osim o onoj činjenici kojim povodom je obavila informativni razgovor s okrivljenikom, nije ni iskazivala o sadržaju informativnog razgovora.

VSRH, I Kž 326/93 od 20. listopada 1993.

* doc. dr. sc. Željko Karas, profesor visoke škole, Visoka policijska škola, MUP RH, Zagreb.

Prikazana sudska odluka odnosi se na ranije zakonsko uređenje u kojem je, za razliku od postojećeg zakonodavstva, bila moguća provedba obavijesnog razgovora s osumnjičenom osobom. Međutim, neovisno o tome što je odluka vezana uz raniji Zakon o kaznenom postupku, tumačenja su primjenjiva i na postojeće uređenje u smislu određivanja aktivnosti kojima započinje pojedina radnja prema osumnjičeniku. O procjeni takvih djelovanja i prema važećem ZKP-u¹ ovisit će hoće li pojedine izjave i ostali dokazi za koje se iz njih doznalo biti valjani. Prema čl. 208. st. 5. ZKP-a, ako se radnja prikupljanja obavijesti poduzima prema osumnjičeniku, ne smije se provoditi bez propisanih zakonskih formalnosti, ali navedena odluka pokazuje da nije svako iznošenje izjava ujedno i radnja prema osumnjičeniku. Ranije sudske odluke mogu biti smjernice mogućeg razvoja, iako nije moguće predvidjeti hoće li sudovi razvijati i neka nova tumačenja. S obzirom na to da donošenje stajališta po novom ZKP-u vjerojatno ne treba očekivati u prvoj godini primjene Zakona, za to vrijeme policija postupa u okolnostima u kojima nije sigurno kako će biti ocijenjeno njezino postupanje.

Prikazana odluka opisuje aktivnosti koje se mogu podijeliti na dva različita dijela. U prvom je dijelu imenovana osoba nepozvana pristupila u policiju i samoinicijativno dala određene izjave prvim službenicima na koje je naišla u policijskoj postaji (B. i S.), nakon čega su u drugom dijelu postupanja sustavni obavijesni razgovor o okolnostima prijave proveli službenici koji se bave istraživanjem kaznenih djela (J. i E.). Ta dva dijela aktivnosti znatno se razlikuju. Prije svega potrebno je istaknuti da početne izjave nisu nastale kao rezultat aktivnosti policije koja bi osobu sumnjičila ili pozvala na razgovor, te je Sud u tom dijelu aktivnosti opravdano pridao ključnu ulogu samostalnim radnjama davatelja navedene izjave i zato je naznačio da je iznošenje navedenih izjava ustvari samostalno djelovanje osobe. U skladu s takvom procjenom, za ovakve početne samoinicijativne izjave koje nisu radnja ispitivanja prema osumnjičeniku, nije bilo potrebno primjenjivati zakonske formalnosti.

Prikazana sudska odluka nije iz novije sudske prakse i nemoguće je predvidjeti hoće li sudovi nastaviti sa sličnim tumačenjima ili će razvijati neka posve nova, ali je ipak bitno istaknuti da ovakvo tumačenje u najvećem dijelu ne ovisi o zakonskom uređenju. Navedena odluka utemeljena je u razlozima koji su prepoznati u raznim državama neovisno o pravnom uređenju i zakonskim standardima. Kod definicije ispitivanja uobičajeno se uvažavaju razne okolnosti događaja, pri čemu su bitne aktivnosti osobe koja daje izjavu.² I Direktiva 2013/48/EU³ zbog koje su započete posljednje dopune ZKP-a 2017. predviđa u točki 20. mogućnosti da se pojedini oblici prikupljanja obavijesti ne smatraju radnjom ispitivanja osumnjičenika. Takve oblike govorne komunikacije Direktiva naziva preliminarnim ispitivanjem i u njih svrstava razne oblike razgovora, među ostalim i "ako osumnjičenik ili optužena osoba još nije identificirana", što svakako može biti u slučaju kada još nije poznato je li osoba uopće osumnjičena.

Među nedavnim izmjenama ZKP-a iz 2017. godine za policiju su najvažnije promjene u uređenju obavijesnog razgovora i uvođenju nove radnje ispitivanja osumnjičenika u čl.

¹ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine 152/08., 76/09., 80/11., 121/11., 91/12., 143/12., 56/13., 145/13., 152/14., 70/17.

² Npr. odluka njemačkoga Saveznog vrhovnog suda BGHSt 40, 211; 1 StR 83/94 od 21. srpnja 1994. godine ili odluka američkoga Saveznog vrhovnog suda u predmetu Rhode Island v. Innis, 446 U.S. 291 (1980).

³ Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskoga uhiđenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima.

208.a ZKP-a. Od osumnjičenika se obavijesti više ne mogu prikupljati običnim obavijesnim razgovorom, nego samo radnjom ispitivanja osumnjičenika uz ispunjavanje posebnih zakonskih uvjeta. U odnosu na takvo uređenje važno je utvrditi kojom aktivnošću započinje radnja ispitivanja i koja su druga mjerila bitna za utvrđivanje te radnje, da bi policija mogla odrediti kada je potrebno započeti primjenu pojedinih zakonskih odredbi o upozorenjima, snimanju ili branitelju. Odredba čl. 208.a st. 8. ZKP-a propisuje da će dokazi biti nezakoniti ako je provedeno ispitivanje osumnjičenika, a nisu poštivane određene odredbe o poukama, snimanju i drugim formalnostima. Takvo uređenje može utjecati i na sve ostale dokaze za koje se doznalo iz razgovora. Međutim, ovakve se odredbe ne primjenjuju ako nije provedeno ispitivanje, nego je iznošenje izjava dio govornog izražavanja osumnjičenika ili ako predmetna osoba još nema status osumnjičenika.

U zakonskim propisima nema definicije ispitivanja iz koje bi se moglo odrediti koje vrste djelatnosti čine radnju ispitivanja. Odlučivanje je prepušteno sudskoj praksi, a prikazana odluka jedno je od tumačenja koje može pripomoći definiranju. Za potrebe ovog rada ispitivanje je definirano kao radnja policije kojom se sustavno postavljaju pitanja konkretno osumnjičenoj osobi radi istraživanja kaznenog djela. Prema takvoj definiciji, u prikazanom je slučaju ispitivanje provedeno nakon prvih izjava i procjene vjerodostojnosti, odnosno tek u drugom dijelu postupanja, koje su proveli policijski službenici J. i E. Tijekom početnog iznošenja izjava policija nije započela radnju, nije bila riječ o sustavnom postavljanju pitanja i konkretno osumnjičenoj osobi niti je cilj prvih službenika bio istraživanje kaznenih djela.

Da u tom dijelu nije riječ o policijskoj radnji vidljivo je jer se u prikazanom slučaju aktivnost policije u odnosu na početne izjave sastoji većinom od slušanja i sporadičnog postavljanja pitanja. Početne izjave rezultat su samostalne odluke osobe i ne mogu se pripisati djelovanju policije. Ako se promatra aktivnost policijskih službenika, niti su osobu pozivali, niti su je smatrali osumnjičenikom, kao što u vrijeme samoprijave nije bilo poznato je li uopće riječ o kaznenom djelu. Izjava bi bila rezultat radnje ispitivanja da je nastala kao odgovor na aktivnost sustavnog postavljanja pitanja kojem je cilj istraživanje određenoga kaznenog djela. Jednako tako, ako osoba samoinicijativno daje izjave o drugom kaznenom djelu, koje nije predmet istraživanja, ne može se zaključiti da je to rezultat provedenog ispitivanja.

Osim navedenih obilježja koja opisuju je li uopće provedena radnja, jedan od elemenata definicije odnosi se na svojstvo osumnjičenika. Prema podacima iz odluke, vidljivo je da je osoba došla davati podatke o događaju koji policija još uopće nije otkrila i kvalificirala. Kako nije postojala kvalifikacija događaja, policija nije mogla nikoga ni sumnjčiti. Prema sudskoj praksi, sumnja se ne može utemeljiti na nagađanjima ili intuiciji, nego moraju postojati konkretne činjenice, što je jamstvo da represivna tijela neće neopravdano postupiti prema osobama. Zato policija ne može neprovjereno sumnjčiti osobe, nego tek onda kada zaključak o vjerojatnosti može utemeljiti na određenim činjenicama. U prikazanom slučaju policija u trenutku nenadanog dolaska osobe i davanja izjava uopće nije znala da je kazneno djelo počinjeno, tako da ni hipotetički ne bi mogla biti izrečena upozorenja o osnovama koje osobu terete ili o kaznenom djelu zbog kojeg se provodi ispitivanje.

Kada bi se osobe neosnovano sumnjičile na temelju bilo kakvih neprovjerenih podataka i kad bi se odmah tražilo da im se odredi branitelj, većina se ne bi osjećala ugodno. Policija bi ostavljala dojam represivnog tijela koje bez dokaza neosnovano sumnjiči građane. U tom je smislu prirodno da se kod izjava osoba koje nisu pozivane i koje izjavljuju o događaju o kojem još nema podataka na početku postavi nekoliko pitanja kojima je cilj provjeravanje

vjerodostojnosti, a ne istraživanje kaznenog djela – jer ono još nije utvrđeno. Početno postavljanje nekoliko pitanja koje je usmjereno na preliminarnu provjeru događaja ne bi se trebalo smatrati provođenjem radnje prema osumnjičenoj osobi. Tek nakon utvrđivanja pouzdanosti izjava koje osoba daje ili provjere iz drugih radnji može se zaključiti da bi osoba mogla biti osumnjičenik ili da postoji kazneno djelo koje je potrebno istraživati. Tek ako bi se potom počelo sustavno razgovarati radi istraživanja utvrđenoga kaznenog djela, započela bi radnja ispitivanja osumnjičenika.

Utvrđivanje početka i završetka ispitivanja jednostavnije je kada je ta radnja unaprijed pripremljena, za razliku od prikazanog slučaja u kojem policija nije znala da bi osoba mogla početi davati izjave.⁴ U primjerima planiranih radnji jednostavnije je utvrditi "kada je započelo ispitivanje i kada je završilo, uz potpis osumnjičenika, službene osobe djelatnika policije"⁵ ili slično, kada zapisnik sadrži "upisano točno vrijeme početka ispitivanja te kada je završeno ispitivanje"⁶. U sličnim okolnostima postupali su navedeni službenici koji su nakon utvrđivanja vjerodostojnosti obavijesti započeli s istraživanjem kaznenog djela. Međutim, poteškoće se mogu javljati kod neplaniranih postupanja, kada osobe samoinicijativno započnu nenajavljeno davati izjave, što se može javiti i u uredskom i u terenskom radu policije. Kada bi se i takve samoinicijativne i neplanirane izjave smatrale ispitivanjem, onda bi svi proizašli dokazi bili nezakoniti jer policija ne može trenutačno osiguravati snimanje i upozorenja o pravima, pa bi se javljala neobična preporuka da moraju prestati slušati.

U prilog dokaznoj uporabi govori i uvažavanje samoinicijativnog prijavljivanja kod izricanja kazne, a to bi bilo onemogućeno kada se ne bi moglo dokazivati. Uzimanje u obzir ovih okolnosti javlja se u primjerima u kojima se počinitelj "samoinicijativno nakon počinjenja (...) prijavio policiji, a što ukazuje na njegovu svjesnost o pogibeljnosti terećenog mu djela"⁷ ili kada prije otkrivanja "optuženik sam odlazi na policiju i svojevolumno daje iskaz koji za njega u naravi predstavlja samoprijavlivanje"⁸.

U prikazanom slučaju iz sudske prakse policijski službenici mogu iskazivati samo o sadržaju izjava jer njima ustvari nije poznato jesu li takve izjave točne, odnosno je li riječ o istinitoj prijavi. S obzirom na to da policijski službenici nisu vidjeli počinjenje, ne mogu svjedočiti je li navedena osoba doista počinila navedeno kazneno djelo. Njihovo svjedočenje može se odnositi samo na činjenicu dolaska osobe, njenih izjava i načina ponašanja. Zbog toga su oni svjedoci po čuvenju.⁹

⁴ Burić, Z.; Karas, Ž. 2017. *Prilog raspravi o dvojzanimu vezanima uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja*. Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu, 24(2), 443–482.

⁵ VSRH, I Kž 30/06 od 17. svibnja 2006.

⁶ VSRH, I Kž 194/09 od 1. travnja 2009.

⁷ VSRH, II Kž 222/15 od 17. lipnja 2015.

⁸ VSRH, I Kž 203/14 od 27. lipnja 2017.

⁹ "Oba svjedoka su potvrdila da se okrivljenik sam prijavio u vezi 'slučaja H.' i tada rekao: 'Ja sam ubio H.' Naravno da se taj dokaz ne smije uzeti kao priznanje u krivičnom postupku, niti se može uzeti kao obavijest koju je osumnjičenik dao ovlaštenoj osobi unutarnjih poslova (...) predstavljaju samo dokaz o postojanju indicijalne činjenice da se je okrivljenik sam prijavio u vezi 'slučaja H.' kao počinitelj djela. U krivičnom postupku dopušteno je zaključivanje o postojanju odlučnih i drugih važnih činjenica i temeljem iskaza tzv. svjedoka po čuvenju", VSRH, I Kž 326/93 od 20. listopada 1993.

2. SAMOINICIJATIVNA PREDAJA DRUGIH DOKAZA POLICIJI

... kada je legitimiran od strane djelatnika policije, sam je rekao da posjeduje opojnu drogu u količini od 41 tabletu, potom otključao vozilo i sa svoje lijeve vozačke strane izvadio te tablete, te ih predao djelatnicima policije.

VSRH, I Kž 965/03 od 5. srpnja 2006.

Naime, iz stanja spisa proizlazi da su djelatnici policije optuženiku došli uručiti poziv na obavijesni razgovor, a optuženik im je tada dragovoljno pokazao i izručio stabljike indijske konoplje koje su bile u posudama za cvijeće u dvorištu iza kuće, dakle izvan vidokruga osoba koje stoje ispred kuće.

VSRH, I Kž 588/11 od 19. srpnja 2011.

Prikazana odluka također se odnosi na pitanje koje je promatrano u prethodnom podnaslovu prikaza jer se i ovdje odlučuje o samoinicijativnom davanju pojedinih vrsta dokaza. Jedina razlika u odnosu na prethodni slučaj jest to što se uz sporadični oblik razgovaranja ovdje javlja i vrsta materijalnog dokaza koji osoba također daje policiji. Takvim dokazom osoba jednako tako sama sebe okrivljuje, ali taj dokaz također nije rezultat policijske radnje, nego radnje te osobe. Ovaj je primjer u bitnome sličan prethodnome ako promatramo početne aktivnosti policije kao mjerilo u definiranju sadržaja provedenih radnji. U tom smislu ni izjave ni druge dokaze nije svojom aktivnošću pronašla policija. Prema zaključku Suda, nije policija provela radnju pretrage, nego se do dokaza došlo posve drugačijom djelatnošću. Ovakvo razgraničenje prema kriteriju aktivnosti policije opravdano je primijenjeno u prethodno prikazanoj radnji, u kojoj je također promatrano kada je neka izjava rezultat sustavnog postavljanja pitanja radi istraživanja djela, a kada je nastala samoinicijativnom odlukom osobe.

Kada je osoba iz ovog primjera predala predmet i pritom ujedno izrekla određene inkriminirajuće izjave, obje vrste dokaza moguće je promatrati prema sličnim kriterijima u odnosu na subjekta koji je nositelj radnje. Naime, kao što policija nije provodila aktivnosti da bi došla do izjava, jednako tako nije provodila ni aktivnosti koje bi dovele do pronalaska ovakvih materijalnih dokaza, nego ih je osoba samoinicijativno predala. Riječ je o slušanju osobe koja dobrovoljno iznosi određene sadržaje. Izjave su u istoj mjeri dio osobnog izražavanja vlastitih motiva, kao što je to i predaja predmeta ili nekoga drugog dokaza.

Osoba bi mogla svoje verbalno izražavanje snimiti, zapisati svoju izjavu ili je na neki drugi način zabilježiti i potom također predati policiji. Sve te aktivnosti radnje su te osobe i ne bi ih se moglo smatrati radnjom tijela vlasti. Na takve oblike izražavanja također se ne primjenjuju formalnosti iz radnje ispitivanja jer to nije područje njihove primjene. Izjave koje nastaju samoinicijativno odlukom osobe, koja ih može na različite načine izražavati iako ih nitko nije tražio, nisu nastale ispitivanjem.¹⁰ Zakonska zaštita građana odnosi se na djelovanje koje započinje aktivnostima tijela vlasti, kao što i ZKP opisuje postupanje tijela vlasti, a ne radnje građana.

¹⁰ "u ovim snimkama sadržane su rečenične konstrukcije koje se odnose na ranije obavljene radnje od strane optuženika", VSRH, I Kž 282/04 od 22. studenog 2005.

3. IZNOŠENJE IZJAVA O DOGAĐAJIMA KOJI NISU KAZNENA DJELA

... proizlazi da je ista iskazivala na temelju svojih neposrednih saznanja do kojih je došla temeljem ovlaštenog postupanja prilikom zaprimanja prijave nestanka osobe, u vrijeme kada K. nije imala status osumnjičenice. Naime, K. je (...) pristupila u prostorije PP-a i prijavila nestanak svog supruga P. U tom trenutku djelatnica policije L. ovlašteno je postupala (...) i njene radnje zaprimanja prijave, sastavljanja službene zabilješke i raspisivanja potrage, o kojima kao svjedok iskazuje u izdvojenom dijelu zapisnika, ne predstavljaju izvidne mjere koje djelatnici policije poduzimaju ako postoje osnove sumnje da je počinjeno kazneno djelo (...) Dakle, u konkretnom slučaju, ne proizlazi da bi se iskaz svjedokinje L. temeljio na okolnostima i činjenicama koje bi njoj bile poznate iz obavljenog obavijesnog razgovora sa nekim građaninom ili osumnjičenikom, u kojem bi se slučaju, eventualno, radilo o nezakonitom dokazu.

VSRH, I Kž 123/04 od 26. veljače 2004.

Jedan od predloženih elemenata definicije ispitivanja osumnjičenika uključuje istraživanje nekoga konkretnog kaznenog djela, pa nije riječ o ispitivanju po ZKP-u kada policija postupa radi drugih događaja vezanih uz javni red ili sigurnost. Citirana odluka prikazuje postupanje u okviru slučaja za koji u vrijeme prijave događaja nisu postojale činjenice koje bi upućivale na to da je riječ o nekom kaznenom djelu, te je i cijelo postupanje započeto u okviru drugih policijskih ovlasti koje nisu uređene u kaznenom postupovnom zakonodavstvu. Osoba koja je davala izjave nije u tom trenutku imala status osumnjičenika, pa ni prema važećem ZKP-u ne bi spadala u kategoriju osoba prema kojima je uopće moguće provoditi radnju ispitivanja. Također, Direktiva u točki 20. ističe da "sigurnosna pitanja" spadaju u preliminarna ispitivanja koja ne predstavljaju ispitivanja osumnjičenika.

Takve su situacije vrlo česte u postupanju koje su izazvali drugi razlozi koji spadaju u rad policije, poput općenitih pitanja javnog reda, sigurnosti, prometa, graničnih poslova i raznih drugih vrsta poslova. Prikupljanje obavijesti razgovorom sastavni je dio brojnih radnji koje se provode u takvim poslovima. Navedena odluka pokazuje da nema potrebe za sav raspon poslova koje policija provodi nametati primjenu odredaba o kaznenom postupku. Policija u brojnim poslovima iz područja ne postupa samo prema osumnjičenicima. Takve razloge prepoznaje i Direktiva, koja je bila povod za unošenje izmjena u ZKP. U nekim događajima policija postupa potaknuta različitim razlozima i pritom prikuplja izjave od građana, ali na takve razgovore nema potrebe primjenjivati odredbe o zaštiti osumnjičenika.

Postavljanje pitanja u ovakvim slučajevima nije usmjereno na istraživanje konkretnoga kaznenog djela te nije riječ o postupanju za potrebe kaznenog postupka. U ovakvim oblicima verbalnog izražavanja nije postojalo sustavno postavljanje pitanja radi istraživanja konkretnoga kaznenog djela. Promatranjem aktivnosti policijskih službenika može se vidjeti da nisu sustavno postavljali pitanja osobi koja je konkretno osumnjičena, nego je riječ o općenitom raspitivanju o pojedinim okolnostima uočenima tijekom provedbe policijskih ovlasti za druge policijske poslove. U brojnim policijskim ovlastima policija postavlja pitanja građanima i prikuplja obavijesti, ali takve osobe pritom nemaju status osumnjičenika.

Sličan primjer razgovaranja s osobom koja nije osumnjičena u okviru drugih poslova jest otkrivanje vlasništva pojedinih stvari kako bi se razjasnilo je li riječ o izgubljenom predmetu; ono se poduzima u okviru postupanja koje je vezano uz zaštitu imovine građana i zaštitu sigurnosti drugih, kao kada "samoinicijativno naknadno javljanje opt. da je on vlasnik mobitela i prtljage (ruksaka) nije rezultat ispitivanja policajca, već je to samo ukazivanje na način pod kojim se okolnostima saznalo tko je vlasnik sporne prtljage (ruksaka)".¹¹ Slično se može zaključiti da nije riječ o radnji prema osumnjičenoj osobi ako se razgovor vodio kao običan razgovor među građanima, izvan službenih radnji; tada se također može raditi o izjavama koje se mogu iskoristiti za dokazivanje, kao kada je sud zaključio da je dopušteno svjedočiti "o sadržaju izjave koju je optuženik dao pred njom, na poziv djelatnika policije, izvan izvidne radnje prikupljanja obavijesti".¹²

4. IZNOŠENJE IZJAVA U OKVIRU PRUŽANJA POMOĆI

Okolnost na koju ukazuje žalitelj, da je optuženik svom bratu ispričao što je učinio, a ovaj o tome obavijestio policiju, doista je objektivno omogućilo spašavanje života oštećeniku...

VSRH, I Kž 360/94 od 30. lipnja 1994.

Prikazane odluke obuhvaćaju odnos prema samoinicijativnim izjavama koje također nisu dane u okviru istraživačkih ciljeva, nego u okviru traženja pomoći ili spašavanja žrtve. Iako se navedene odluke ne odnose na davanje izjava izravno policiji, nego je ovdje riječ o uključivanju drugih subjekata, kada bi hipotetički ovakve izjave bile davane policiji, takve početne izjave također ne bi trebale biti obuhvaćene propisima kaznenog postupnog zakonodavstva jer je također riječ o samoinicijativnim izjavama kao i u prvom slučaju u ovom prikazu. Svrha djelovanja tijela vlasti u ovakvom obliku usmjerena je na spašavanje ili na zdravstvene razloge i pritom postupaju razna tijela koja razgovaraju sa žrtvama ili drugim osobama. Početni dio razgovora u kojem se provjerava vjerodostojnost izjava i prikupljaju podaci usmjereni ne na istraživanje nego na spašavanje žrtve ne bi trebao spadati u provođenje radnje prema osumnjičeniku.

Kada bi u prikazanim slučajevima osoba sama nazvala policiju i opisala u kakvom je stanju žrtva, pritom ne bi bila riječ o izjašnjavanju u odnosu na neke istraživačke ciljeve. Ako je pritom počinitelj rekao da je način počinjenja ubadanje, opisao vrstu noža i dio tijela u koji je ostvaren ubod¹³, a sve radi spašavanja i pružanja pomoći, taj dio njegovih izjava također se ne bi trebao smatrati provođenjem radnje policije prema osumnjičenoj osobi jer

¹¹ VSRH, I Kž 122/04 od 15. lipnja 2004.

¹² VSRH, I Kž 612/05 od 30. studenoga 2005.

¹³ "na izravnu namjeru ukazuju okolnosti djela, poglavito da je počinjeno nožem 'velikih dimenzija' ukupne duljine 32 cm, duljine oštrice 19,5 cm, kojim je zadana direktna ubodna rana u predjelu trbuha i prouzročena osobito teška tjelesna ozljeda", Kžm 57/14 od 2. lipnja 2015.

je izjave osoba dala samoinicijativno. Kada se takve izjave ne bi mogle koristiti u kaznenom postupku, bilo bi otežano utvrditi kakav je bio način postupanja počinitelja i je li pokušavao spriječiti nastanak posljedica.

Ako bi u navedenom slučaju policijski službenici počeli postavljati pitanja vezana uz spašavanje, ni taj dio ne bi trebalo smatrati ispitivanjem jer ima drugačiji cilj. Prikazani slučajevi pokazuju cilj prikupljanja obavijesti koji nije vezan uz istraživanje. Iz ovakvih slučajeva vidljivo je da je potrebno uvažiti sve okolnosti, a pritom i kriterij svrhe razgovora. Policija provodi brojne radnje kojima nije cilj postupanje u kaznenom postupku, nego u raznim drugim postupcima pružanja pomoći i sličnima. Poslovi poput očuvanja prava ili spašavanja nisu regulirani kaznenim postupovnim pravilima. Čak i kada je riječ o kažnjivim događajima u kojima je žrtva ozlijeđena ili joj je nanesena druga šteta, poduzimanje prvih radnji odnosi se na započinjanje pružanja pomoći ili na mjere spašavanja, a ne primarno na istraživanje kaznenog djela, koje u to vrijeme još nije pouzdano ni utvrđeno.

Kada bi službenici na mjestu događaja pronašli tragove krvi i pokušavali doznati u kakvu je stanju ozlijeđena osoba te nalazi li se još tko u opasnosti, time bi prikupljali obavijesti za potrebe spašavanja ili pružanja pomoći. Osim toga, u početnom prikupljanju podataka često je nemoguće odrediti kvalifikaciju ili uopće odrediti je li riječ o kažnjivu djelu. Uobičajeno postupanje policije namijenjeno je i drugim vrijednostima, odnosno pravima, i po tom je svojstvu potrebno razlikovati policiju od nekih drugih tijela u pravosudnom sustavu koja postupaju samo u okviru kaznenog postupka. Ne bi bilo pravilno proširivati radnju ispitivanja osumnjičenika iz kaznenog postupka na sve poslove policije koji se odnose na prikupljanje obavijesti u okviru pružanja pomoći, zaštite, spašavanja i slične poslove koji su u bitnome nevezani za kazneni postupak.

Stanje je slično i ako neka osoba pride službeniku i kaže mu nešto o događaju koji ugrožava sigurnost. U postupanju po tome događaju policijski bi službenik trebao primarno provoditi funkcije koje se odnose na zaštitu prava. Kada bi stanje bilo drugačije i kada bi se primarna važnost davala mogućoj kažnjivosti događaja, ne samo da bi dolazilo do neosnovanih sumnjičenja nego bi se propuštalo poduzimanje osnovnih radnji spašavanja, što bi imalo višestruke negativne posljedice. Zaštita takvih vrijednosti ima prednost pred pitanjima kaznenog postupka, slično kao i kada se za potrebe spašavanja možda dolazi do promjene pojedinih tragova. Tako se kod brojnih radnji kojima se ostvaruju zahvati u pojedina prava (npr. ulazak u dom prema čl. 74. st. 1. toč. 2. Zakona o policijskim poslovima i ovlastima) navode osnove pružanja pomoći ili otklanjanje opasnosti kao osnova za postupanje.

5. IZNOŠENJE IZJAVA U POLIGRAFSKOM ISPITIVANJU

Poligrafsko testiranje predstavlja provjeru bioloških funkcija čovjeka (djelovanje njegovog neurovegetativnog sustava pri davanju odgovora na pojedina pitanja) koju radnju provode redarstvene vlasti i ona može predstavljati samo izvidnu radnju.

VSRH, III Kr 70/04 od 20. veljače 2008.

Stoga je neprihvatljivo da bi poligrafsko ispitivanje moglo imati tretman iskaza osumnjičenika koji se može upotrijebiti kao dokaz u kaznenom postupku, pa čak i da je

obavljeno u sklopu izvida kaznenih djela i da je testiranju bio nazočan branitelj (...) jer reakcije prilikom poligrafskog testiranja ne predstavljaju slobodno iskazivanje.

VSRH, I Kž 890/09 od 27. siječnja 2010.

Navedene se odluke odnose na promatranje položaja radnje poligrafskog ispitivanja. Iako su odluke također iz ranijega pravnog uređenja prije 2017. godine, s obzirom na to da nova tumačenja još ne postoje, ovakve odluke mogu pružati određene smjernice u predstojećem razdoblju. Nove odredbe zabranjuju ispitivanje osumnjičenika bez ispunjavanja posebnih uvjeta i predviđena je posljedica izdvajanje svih pronađenih dokaza, te se javlja pitanje znači li primjena navedenih odredbi ujedno i bitno sužavanje mogućnosti poligrafskog ispitivanja osoba koje su konkretno osumnjičene. Ako bi se radnja poligrafskog ispitivanja tumačila kao provođenje ispitivanja, tada se rezultati radnje ne bi mogli koristiti ni za otkrivanje drugih dokaza, primjerice sredstva počinjenja i sličnih, što je dosad bilo moguće.

Navedene odluke pokazuju da za poligrafsko ispitivanje nije potrebno težiti uvođenju formalnosti prema pravilima koja uređuju ispitivanje jer je riječ o drugačijoj vrsti rezultata koji se prikupljaju na drugačiji način. Kod poligrafskog ispitivanja ključno je kakve su reakcije osobe i kako će ih ispitivač protumačiti u odnosu na dane odgovore. Osnovni je sadržaj radnje u registriranju određenih tjelesnih reakcija osobe tijekom pojedinih odgovora. U tom smislu ni uvođenje uvjeta poput snimanja ili upozoravanja o pravima ne bi moglo davati dokaznu valjanost rezultatima. Radnja poligrafskog ispitivanja uobičajena je u stranim državama, a pravni sustavi koji su uređivali ispitivanje osumnjičenika nisu pokušavali slična pravila prebacivati na poligraf.¹⁴

Osobama se tijekom provođenja poligrafskog ispitivanja postavljaju razna pitanja. Kod utvrđivanja provodi li se time ujedno radnja ispitivanja, potrebno je pojedinačno promatrati slučajeve i ulogu odgovora koje je osoba samoinicijativno davala nakon provedenog testiranja. Moguće su i različite situacije ako je osoba tijekom provedbe radnje postala osumnjičena ili ako se odmah nakon testiranja pokaže potreba za razgovorom o uočenim okolnostima. Potrebno je uvažavati pojedinačne okolnosti slučaja i nije moguće unaprijed utvrditi načelna pravila o tome da je testiranje ujedno i ispitivanje osumnjičenika. Provođenje razgovora prije i nakon samog testiranja, kao i testiranje u kojem se bilježe reakcije na poligrafu, ne mora nužno značiti da je provedena radnja ispitivanja osumnjičenika u smislu čl. 208.a ZKP-a. Po spoznajnom obliku ova je djelatnost drugačija od ispitivanja u kojem se nastoji prikupiti određeni sadržaj izjave.

Osim aktivnosti od kojih se sastoji sama radnja, važna posebnost poligrafskog ispitivanja jest status osobe prema kojoj se radnja provodi. Znatna osoba prema kojima se radnja provodi nije konkretno osumnjičen, već poligraf služi kao sredstvo za sužavanje kruga mogućih počinitelja. Poligrafsko ispitivanje najčešće se odnosi na osobe koje su u mogućem krugu počinitelja, pa se ni prikupljanje obavijesti od njih ne treba smatrati ispitivanjem, čak i ako nakon testiranja ispitivač započne razgovor o pojedinim konkretnim okolnostima.

Krug mogućih počinitelja ne znači da se svaka obuhvaćena osoba ujedno konkretizira kao osumnjičena. Primjer shvaćanja kruga osumnjičenika jest kada je "počinitelj djela netko

¹⁴ BGHSt, 1 StR 156/98 od 17. prosinca 1998.

tko je dobro znao raspored prostorija i mjesto gdje se oružje inače nalazilo, što suzuje krug osoba koje dolaze u obzir kao počinitelji¹⁵, ali to još ne znači da je svatko iz tog kruga konkretizirana osoba koja će biti uhićena. Slična je odluka i kada je navedeni "ulazio u krug mogućih počinitelja, ali je nakon izvršene analize iz tog kruga otpao"¹⁶, što znači da se krug mogućih počinitelja provjerava različitim radnjama dok se prema nekoj konkretnoj osobi ne usmjeri sumnja. Policija najčešće postupa prema malenom dijelu populacije i većina građana ne sudjeluje u počinjenju kaznenih djela. Ako bi se osobe neopravdano sumnjičile, to bi moglo voditi do gledišta o represivnom i neutemeljenom djelovanju policije.

Engl. Supreme Court's Case Law on Police Proceedings: Definition of the Suspect Interrogation

¹⁵ VSRH, III Kr 43/05 od 30. kolovoza 2005.

¹⁶ VSRH, I Kž 335/14-8 od 4. travnja 2016.